

Jeugdcriminaliteit & Media

**Een onderzoek naar de berichtgeving over
jeugdcriminaliteit in een veranderend medialandschap**

Samenvatting

Nel Ruigrok (LJS Media Research)
Sarah Gagestein (Taalstrategie)
Wouter van Atteveldt (VU)
Anne-Marie Slotboom (VU)
Carina Jacobi (LJS Media Research)

Amsterdam, september 2014

Jeugdcriminaliteit & Media

Een onderzoek naar de berichtgeving over jeugdcriminaliteit in een veranderend medialandschap

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC).

© 2014 WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrechten voorbehouden.

Samenvatting

De geregistreerde jeugdcriminaliteit neemt na een stijging in de periode 2000-2007 de afgelopen jaren af. De vraag is of deze positieve ontwikkeling wordt opgepikt door samenleving en politiek. Een graadmeter daarvoor is de aandacht die media besteden aan jeugdcriminaliteit en de wijze waarop zij hierover berichten. In deze rapportage wordt dit onderzocht aan de hand van de volgende vraagstelling:

1. Hoe berichten de media over jeugdcriminaliteit en over de ontwikkeling daarvan?

De totstandkoming van nieuws is een complex proces, waarbij de beschikbaarheid van informatie, soorten bronnen en de keuzes van journalisten samen leiden tot het journalistieke eindproduct. Hierdoor kan het nieuws een bepaalde bias vertonen: een vertekening ten opzichte van feitelijke ontwikkelingen. In het onderhavige onderzoek wordt bias vastgesteld door de ontwikkeling in de cijfers over jeugdcriminaliteit te vergelijken met de berichtgeving over tijd. Drie manieren waarop bias kan voorkomen in de mediaberichtgeving over jeugdcriminaliteit worden geanalyseerd: bij de selectie van het nieuws, bij het gebruik van bronnen en bij het gekozen perspectief, oftewel de framing van het nieuws. Naast deze vormen van bias is gekeken naar stereotypering, waarbij sprake is van associaties die worden gelegd tussen jeugdcriminaliteit in termen van straatterrorisme en de specifieke herkomst van de betrokkenen. Het politieke debat over jeugdcriminaliteit vormt ook een belangrijke bron van informatie voor media. Om deze reden kijken we bij alle hierboven genoemde punten ook expliciet naar de rol van de politiek.

Door vervolgens te analyseren hoe de berichtgeving over dit thema is ontstaan, kan een eventuele discrepantie worden verklaard. Deze analyses worden uitgevoerd aan de hand van de volgende vraagstellingen:

Indien de berichtgeving feitelijk onjuist en/of biased is:

2. Welke oorzaken liggen hieraan ten grondslag?

3. Met welke aanpak kan de berichtgeving het beste in lijn met de feitelijke situatie worden gebracht?

Om antwoord te geven op deze vraagstellingen worden de uitkomsten van de inhoudsanalyse geduid door middel van een analyse van een aantal diepte-interviews die zijn gehouden met journalisten en betrokkenen bij de persvoorlichting van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Gegevensverzameling

Om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen in de berichtgeving over tijd, kijken we allereerst naar de periode 2000 tot en met 2012. Daarna volgt een specifieke vergelijking tussen de berichtgeving in het jaar 2007 en die in het jaar 2011. Omdat in 2007 de jeugdcriminaliteit hoger

was dan in 2011 is voor deze periodisering gekozen. Ten slotte is voor 2011 een analyse gemaakt van de verschillen tussen de papieren versies van dagbladen en hun digitale edities.

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen de volgende mediagroepen: kwaliteitskranten (*de Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, en *Trouw*), populaire kranten (*Algemeen Dagblad* en *De Telegraaf*) gratis kranten (*Spits* en *Metro*), journaaluitzendingen (*NOS 20:00h*), actualiteitenprogramma's (*Knevel en Van den Brink*, *Pauw en Witteman*, *De Wereld Draait Door*, *Netwerk*, *Nova/Nieuwsuur*, *EenVandaag* en *Buitenhof*), nieuwe media (*Fok.nl* en *GeenStijl.nl*) en digitale edities van de volgende dagbladen: *Algemeen Dagblad*, *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*. Naast deze mediagegevens zijn ook de Kamervragen over jeugdcriminaliteit in het onderzoek meegenomen. Een vergelijking met de feitelijke ontwikkelingen wordt gemaakt op basis van de cijfers zoals gepubliceerd in *Criminaliteit en rechtshandhaving 2012* (Kalidien & De Heer-de Lange 2013).

Methoden van onderzoek

Om de vraagstellingen te beantwoorden is gebruik gemaakt van een kwalitatieve- en kwantitatieve inhoudsanalyse. Daarnaast zijn semi-gestructureerde, diepte-interviews gehouden.

Kwalitatieve inhoudsanalyse De kwalitatieve inhoudsanalyse is uitgevoerd op een corpus van 263 artikelen en heeft een bijdrage geleverd aan het begrippenkader voor de kwantitatieve inhoudsanalyse. Tevens heeft deze analyse geleid tot de operationalisatie van episodische-, thematische-, repressieve- en preventieve frames zoals die in de kwantitatieve inhoudsanalyse worden gemeten.

Kwantitatieve inhoudsanalyse In de kwantitatieve inhoudsanalyse zijn alle documenten over jeugdcriminaliteit uit de jaren 2000 en 2012 (N=7824) en de Kamervragen (N=211) geanalyseerd met behulp van automatische inhoudsanalyse. De documenten uit 2007 en 2011 (N=1529) zijn tevens handmatig gecodeerd volgens een in samenspraak met de begeleidingscommissie vastgesteld codeboek. Deze codering betreft de volgende kenmerken: soort misdrijf, bronvermelding, episodische versus thematische framing, preventieve versus repressieve framing en de vermelding van herkomst van de betrokkenen.

Diepte-interviews Om het productieproces van nieuws over jeugdcriminaliteit te analyseren zijn semi-gestructureerde diepte-interviews afgenomen. In totaal zijn twaalf journalisten en twee betrokkenen bij de persvoorlichting van het ministerie van Veiligheid en Justitie geïnterviewd. De interviews zijn systematisch geanalyseerd op de volgende punten: nieuwsselectie, bronvermelding, framegebruik, stereotypering en de rol van de politiek.

Uitkomsten

De uitkomsten bespreken we aan de hand van de drie vraagstellingen.

1. Hoe berichten de media over (de ontwikkeling in) jeugdcriminaliteit en is hier sprake van bias?

Deze vraag wordt op vier onderdelen beantwoord: nieuwsselectie, bronvermelding, framegebruik en stereotypering.

Nieuwsselectie: Jeugdcriminaliteit in de berichtgeving

Media vertonen een bias in de berichtgeving over jeugdcriminaliteit. Waar de jeugdcriminaliteit daalt met 44% in 2011 ten opzichte van 2007, daalt de berichtgeving met 13%. De berichtgeving in de kwaliteitskranten, in het *NOS-journaal*, in de actualiteitenprogramma's en de gratis kranten neemt af in deze periode, in overeenstemming met de feitelijke ontwikkelingen en vertoont daarmee geen bias ten opzichte van de feitelijke ontwikkelingen. Wel is dit het geval in de in de populaire kranten, waar de hoeveelheid berichtgeving gelijk blijft en sterker nog bij de nieuwe media waar de berichtgeving toeneemt in 2011 ten opzichte van 2007. Ook de websites van de landelijke dagbladen besteden relatief meer aandacht aan jeugdcriminaliteit dan de papieren versies van de krant. Naast deze bias is er sprake van een bias ten aanzien van vermogensmisdrijven zoals diefstal en straatroof. Op de kwaliteitskranten na wordt er in alle mediagroepen meer over deze vorm van jeugdcriminaliteit bericht in 2011 dan in 2007, wat niet overeenkomt met de feitelijke ontwikkelingen.

Bronvermelding: omvang en soorten bronnen in de berichtgeving

Bij de bronvermelding is gekeken naar het benoemen van een bron in de berichtgeving. In andere woorden, wie komt expliciet er aan het woord?

In het merendeel van de berichtgeving is geen expliciete bron vermeld, of wordt er slechts één bron expliciet genoemd. Dit is in tegenstelling tot de waarde die journalisten hechten aan het idee van hoor en wederhoor. Kwaliteitskranten, actualiteitenprogramma's en in mindere mate het *NOS-journaal* baseren hun berichtgeving vaker op geciteerde bronnen dan de andere mediagroepen. Toch zien we ook bij de kwaliteitsmedia dat op de websites minder vaak sprake is van het vermelden van bronnen dan in de papieren versies van de krant.

Welke bronnen het meest geciteerd worden verschilt per mediumgroep. Een voorkeur voor 'autoriteiten' op het gebied van jeugdcriminaliteit, zoals hoogleraren, is vooral te zien bij actualiteitenprogramma's en kwaliteitskranten. De gratis kranten en populaire kranten vertonen een voorkeur voor van 'maatschappelijke actoren' zoals belangengroepen en burgers.

In alle mediagroepen is een sterke voorkeur voor 'machtige' bronnen te zien. Hierbij valt op dat er sprake is van een verschuiving in de aandacht naar het ministerie van Veiligheid en Justitie als bron van het nieuws. In alle media vinden we het ministerie vaker terug als bron van het nieuws in 2011 dan in 2007. De oppositiepartijen daarentegen krijgen in 2011 minder aandacht dan in 2007.

Framing van de berichtgeving

De berichtgeving over jeugdcriminaliteit is episodisch geframed. Dit houdt in dat er een sterke nadruk ligt op concrete incidenten en dat er niet wordt uitgezoomd naar een economische, politieke of sociale context. Hoewel thematische framing, waarbij wel wordt uitgezoomd, relatief meer wordt gebruikt in de berichtgeving van kwaliteitskranten en actualiteitenrubrieken, besteden deze media tegelijkertijd minder aandacht aan jeugdcriminaliteit. Juist de media die sterker episodisch framen, berichten in gelijke mate of meer over jeugdcriminaliteit. Daarnaast is op de websites van de kwaliteitskranten ook sterker sprake van episodische framing dan in de papieren versies van de krant.

Naast deze focus op episodische frames komen ook repressieve frames in de berichtgeving vaker voor. In 2007 was dit al het geval, maar deze tendens is in 2011 sterker geworden. Deze framing richt zich op een oplossing in de vorm van het hard aanpakken van jeugdcriminaliteit. Dit is vooral te zien in de berichtgeving van het *NOS-journaal* en, in mindere mate, in de andere mediagroepen. Het preventieve frame, waarbij een oplossingsrichting gezocht wordt in zaken als hulpverlening en scholing, wordt in 2011 minder vaak gebruikt in de berichtgeving dan in 2007. Alleen bij de actualiteitenprogramma's is in 2011 een sterkere focus op preventieve frames te zien.

In de berichtgeving waarin bronnen aan het woord komen, is deze focus op repressie ook terug te zien. Met uitzondering van de maatschappelijke actoren framen de bronnen in sterkere mate repressief in 2011 dan in 2007. Hierbij is de politieke rolverdeling ook verschoven. Waar de politieke partijen in 2007, vooral bij monde van de PVV, nog de boventoon voerden in de berichtgeving, vervullen de overheidsinstanties, en vooral het ministerie van Veiligheid en Justitie, deze rol in 2011.

Stereotypering in het nieuws

Bij stereotypering in de berichtgeving over jeugdcriminaliteit gaat het in dit onderzoek om de associatie van jeugdcriminaliteit met de culturele achtergrond ofwel de 'herkomst' van de betrokkenen. Daarnaast is gekeken naar de mate waarin jeugdcriminaliteit wordt beschreven als straatterrorisme of variaties daarop. De rol van de PVV wordt hierbij expliciet bekeken. Deze partij legt in veel van haar communicatie expliciet een relatie tussen jeugdcriminaliteit en (Marokkaanse) straatterroristen.

Er is in 2011 een sterke afname te zien ten opzichte van 2007 waar het gaat om het noemen van een achtergrond. Dit geldt voor bijna alle media, alleen in de gratis kranten is een toename zichtbaar. In alle berichtgeving komt wel een sterkere focus op de Marokkaanse herkomst naar voren. Hierdoor wordt de associatie van jeugdcriminaliteit met Marokkaanse herkomst versterkt. Tevens wordt een Marokkaanse herkomst in sterkere mate geassocieerd met termen rondom 'straatterrorisme'. Deze associaties zijn het sterkst in de Kamervragen van de PVV en in de berichtgeving waarin de PVV wordt genoemd, maar zien we ook terug in de berichtgeving waarin

de PVV niet wordt genoemd. Hoewel de herkomst minder vaak wordt genoemd in de berichtgeving en ook de termen rondom straatterrorisme minder vaak te zien zijn in de berichtgeving van 2011 ten opzichte van de berichtgeving in 2007, is deze associatie sterker in 2011 dan in 2007. Op deze manier wordt bijgedragen aan een stereotype beeld van de jonge crimineel, namelijk een Marokkaanse Nederlander.

2. Indien de berichtgeving feitelijk onjuist/biased is, welke oorzaken liggen hieraan ten grondslag?

De oorzaken van de verschillende vormen van bias zoals vastgesteld zijn achterhaald door een analyse van de literatuur over de productie van nieuws en de diepte-interviews gehouden met een twaalftal journalisten en twee betrokkenen bij de persvoorlichting van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Uit deze analyse volgt dat de oorzaken te vinden zijn in de wisselwerking tussen media, politici en burgers in een gemediatiseerde samenleving waar medialogica domineert. Concreet houden de oorzaken verband met de nieuwsproductie, de druk van de commercie en de focus op politieke bronnen.

Nieuwsproductie: jeugdcriminaliteit als nieuwswaardig fenomeen

De bias die media vertonen ten aanzien van jeugdcriminaliteit valt te verklaren door hun selectie van het nieuws. Voor de journalistiek zijn gebeurtenissen rond jeugdcriminaliteit nieuwswaardig omdat een ervaring met jeugdcriminaliteit ‘iedereen kan overkomen’. Daar komt bij dat een focus op vermogensmisdrijven, zoals diefstal en straatroof, dit nog eens versterken. Deze ‘high impact crimes’ voor mensen zorgen ervoor dat de lezers zich sterk kunnen identificeren met de slachtoffers, hetgeen een belangrijke nieuwswaarde is. In berichtgeving over jeugdcriminaliteit zijn om deze reden geweldsmisdrijven ook oververtegenwoordigd. Daar komt bij dat wanneer er in de samenleving een gevoel van onveiligheid heerst, onderzoek waaruit blijkt dat jeugdcriminaliteit daalt minder snel nieuwswaardig is omdat het lastig rijmt met de overheersende opinie. Ook is de werkelijkheid vaak genuanceerd en dit past niet in een gesimplificeerde verhaalstructuur, in tegenstelling tot een politiebericht over een (gewelddadig) incident. Nu wordt er wel bericht over ontwikkelingen en cijfers, en ook is er wel aandacht voor rapporten die aantonen dat jeugdcriminaliteit daalt, maar daar staan veel meer berichten tegenover met verhalen over gewelddadige incidenten. Hierdoor blijft het bestaande beeld in stand, ook al komt dat niet (meer) overeen met de veranderende realiteit.

De commercie: de marktlogica van het nieuws

De mediemarkt is de afgelopen jaren sterk vercommercialiseerd. Door de komst van een groot aantal (digitale) media is de concurrentie toegenomen en het aanbod voor de nieuwsconsument groter. Tegelijkertijd zijn er minder financiële middelen beschikbaar om kwalitatief hoogstaande berichtgeving te verzorgen. Verhalen over incidenten rond jeugdcriminaliteit zijn eenvoudig te vertellen tegen lage kosten. Deze commerciële druk op journalisten zorgt er ook voor dat zij hun

berichtgeving vaak baseren op persberichten, zeker wanneer deze van justitiële bronnen of onderzoeksinstanties afkomstig zijn. Deze organisaties gelden als betrouwbaar onder journalisten.

Het publiek heeft een sterke behoefte aan nieuws over (jeugd)criminaliteit en media spelen hierop in. Met bovendien een sterkere focus op incidenten en weinig context zal dergelijke berichtgeving eerder leiden tot een bestending van het onveiligheidsgevoel in de samenleving dan dat deze meer inzicht verschaft in de oorzaken van de jeugdcriminaliteit en daarmee inzicht in mogelijke oplossingen. Deze tendens wordt nog eens versterkt door de invloed van media op elkaar. Andere media vormen een belangrijke bron van informatie voor journalisten.

Focus op politieke bronnen

De huidige bewindslieden op het ministerie van Veiligheid en Justitie maken gebruik van het feit dat journalisten graag ‘machtige’ bronnen citeren. De oppositiepartijen en ook de PVV zijn in 2011 veel minder vaak als bron van het nieuws te zien dan in 2007 ten tijde van het Kabinet Balkenende IV. De huidige minister en staatssecretaris, beiden van VVD-huize, staan voor een harde lijn die ook in de berichtgeving naar voren komt. Met de PVV als gedoogpartner in 2011, die pleiten voor een keiharde aanpak van jeugdcriminaliteit, prevaleren hierbij de politieke belangen boven de feiten en wordt in de berichtgeving vooral gesproken vanuit een repressief frame. Journalisten zouden hier vanuit hun functie als waakhond kritischer kunnen zijn, maar door hun afhankelijkheid van bronnen en vaak precaire professionele situatie is dit in de praktijk niet eenvoudig. Te kritische journalisten krijgen geen primeurs.

Naast de bewindslieden is er een speciale rol weggelegd voor de PVV. In de Kamervragen die de partij vanaf haar komst in de Tweede Kamer in 2007 heeft gesteld over jeugdcriminaliteit wordt de problematiek van jeugdcriminaliteit *geframed* in termen van straatterrorisme door Marokkaans straattuig. Deze associatie vinden we ook in de berichtgeving terug. Hoewel de hoeveelheid berichtgeving over Marokkanen en jeugdcriminaliteit afneemt in 2011 ten opzichte van 2007, wordt de associatie tussen Marokkaanse herkomst en termen als straatterreur en straattuig wel iets sterker. Dit heeft gevolgen voor de beleving van het publiek. Als een bepaald frame dominant wordt in de perceptie van de lezer, dan worden onbesproken details (zoals herkomst) automatisch ingevuld met informatie die in het frame past.

3. Indien de berichtgeving feitelijk onjuist/biased is, met welke aanpak kan de berichtgeving het beste in lijn met de feitelijke situatie worden gebracht?

Veel van de oorzaken zoals hier zijn beschreven, liggen buiten de invloedssfeer van het ministerie van Veiligheid en Justitie. De mediatisering van de samenleving en de bijbehorende dominantie van de medialogica is dan ook een gegeven. Het is echter niet onmogelijk voor het ministerie van Veiligheid en Justitie om invloed uit te oefenen op het journalistieke proces en de berichtgeving (beter) in lijn te brengen met de feitelijke ontwikkelingen.

Inspelen op marktlogica en nieuwsselectie

Door de relevante feiten tijdig en voorzien van een relevante en interessante interpretatie aan te bieden aan de juiste contacten, wordt de kans groter dat aandacht gegeven wordt aan de achtergronden en cijfers die, zoals blijkt uit dit onderzoek, steeds vaker ontbreken in berichtgeving over jeugdcriminaliteit. Het politieke discours kan hieraan ook debet zijn. De bewindslieden en de ambtelijke top hebben een grote nieuwsaarde als journalistieke bron, en daarmee de mogelijkheid om hun interpretatie en relevante cijfers aan de journalisten te verstrekken.

Veel nieuws is gericht op incidenten waarbij het ministerie veelal niet in staat is om een reactie te geven uit privacy-overwegingen of omdat een onderzoek nog gaande is. Wel vraagt een incident om een reactie. De televisie heeft ‘talking heads’ nodig en bovendien zal een minister of staatssecretaris sneller de gelegenheid krijgen om geïnterviewd te worden dan andere betrokkenen. In deze positie kan context worden gegeven aan het incident. Dit kan niet alleen het gevoel van onveiligheid of urgentie temperen, ook kan het steeds herhalen van de context ervoor zorgen dat de nieuwsaarde van een dergelijke inhoudelijke boodschap toeneemt.

Afweging algemene en politieke belang

Een ander belangrijk punt is het onderkennen van de politieke logica binnen het ministerie. Het is van algemeen belang een waarheidsgetrouw beeld over jeugdcriminaliteit te scheppen, maar dit kan op gespannen voet staan met de politieke belangen van de bewindslieden. Als het persbeleid bepaald wordt door de persvoorlichters van bewindslieden die zelf politiek baat hebben bij een harde opstelling ten aanzien van jeugdcriminaliteit, is het te verwachten dat positief nieuws over jeugdcriminaliteit alleen wordt benadrukt op die momenten dat het politiek opportuun is.

Het is daarom van belang dat de bewindslieden en hun persvoorlichting zich bewust zijn van de langeretermijneffecten van de boodschappen die zij uitzenden. Oppositiepolitici, met name de PVV, dragen ook sterk bij aan de repressieve framing van jeugdcriminaliteit, en zij staan uiteraard niet onder controle van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Als andere politici en vooral de bewindslieden echter meegaan in deze harde framing, dan wordt het moeilijker voor journalisten om een goed tegengeluid te laten horen. Om de berichtgeving beter in lijn met de werkelijkheid te brengen is het daarom van groot belang aandacht te besteden aan de doelen en strategie van een actief persbeleid.